

SIRBİSTAN

**İKLİMLENDİRME
SEKTÖRÜ
ÜLKE
RAPORU**

2020
2020

İÇİNDEKİLER

1. GENEL BİLGİLER	3
1.1. KONUMU	4
1.2. NÜFUS VE İŞGÜCÜ	4
1.3. ELEKTRİK ALTYAPISI.....	4
1.4. İKLİM ÖZELLİKLERİ	4
2. EKONOMİ- DIŞ TİCARET	5
2.1. EKONOMİDE GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLER	5
2.2. SIRBİSTAN'IN GENEL TİCARETİ	6
2.3. SIRBİSTAN'IN TÜRKİYE İLE TİCARETİ.....	7
3. SIRBİSTAN'IN İKLİMLENDİRME SEKTÖRÜ İTHALATI	8
3.1. SIRBİSTAN'IN ISITMA SİSTEM VE ELEMANLARI İTHALATI.....	11
3.2. SIRBİSTAN'IN SOĞUTMA SİSTEM VE ELEMANLARI İTHALATI	14
3.3. SIRBİSTAN'IN KLİMA SİSTEM VE ELEMANLARI İTHALATI	17
3.4. SIRBİSTAN'IN TESİSAT SİSTEM VE ELEMANLARI İTHALATI.....	19
3.5. SIRBİSTAN'IN HAVALANDIRMA SİSTEM VE ELEMANLARI İTHALATI	23
3.6. SIRBİSTAN'IN YALITIM MALZEMELERİ İTHALATI.....	25
4. SIRBİSTAN'IN İKLİMLENDİRME SEKTÖRÜ İHRACATI.....	28
5. VERGİ ORANLARI VE İTHALAT UYGULAMALARI.....	31
6. SIRBİSTAN MÜTEAHHİTLİK VE TEKNİK MÜŞAVİRLİK SEKTÖRÜ.....	32
7. PRATİK BİLGİLER	33
SEKTÖREL DERNEKLER.....	33
SEKTÖREL FUARLAR	33
PASAPORT VE VİZE İŞLEMLERİ	34
TİCARETTE SATIŞ TEKNİKLERİ VE FAYDALI BİLGİLER	34
PARA KULLANIMI	35
YEREL SAAT	35

I. GENEL BİLGİLER

Başkent	Belgrad
Yönetim Biçimi	Parlamber Demokrası
Yüzölçümü	77.474 km ²
Sınır Komşuları	Bosna Hersek 345 km, Bulgarıstan 344 km, Hırvatıstan 314 km, Macarıstan 164 km, Kosova 366 km, Makedonya 101 km, Karadağ 157 km, Romanya 531 km
Para Birimi	Sırp Dınarı (1 TL=15,24 RSD, 29 Hazıran 2020)
Dil	Sırpça (Macarca, Boşnakça, Arnavutça, Bulgarca, Slovakça ülkede konuşulan diller arasındadır.)
Doğal Kaynakları	Petrol, doğalgaz, kömür, demir, bakır, çınko, antimon, krom, altın, gümüş, magnezyum, pirit, kireç, mermer ve tuz
Nüfus	7.012.165 (CIA Factbook, Temmuz 2020 tahmini)
Satın Alma Gücü Paritesi	123 Milyar USD (World Bank, 2018)
GSYİH	50,5 Milyar USD (World Bank, 2018)
Kişi Başı GSYİH	7.246 USD (World Bank, 2018)
Büyüme Oranı	%4 (World Bank, 2018)
İhracat (Tüm Ürünler)	19,5 Milyar USD (Trade Map,2019)
İthalat (Tüm Ürünler)	26,5 Milyar USD (Trade Map,2019)
Dış Ticaret Dengesi	-7 Milyar USD
İklimlendirme Sektörü İthalatı	823 Milyon USD
İklimlendirme Sektörü İhracatı	836 Milyon USD

I.1. KONUMU

Ülkenin Kuzeyinde Macaristan, batısında Hırvatistan ve Bosna Hersek güneyinde Makedonya ve Kosova, doğusunda Romanya ve Bulgaristan bulunur. Karadağ'ın ayrılmasından sonra Sırbistan'ın deniz çıkış noktası kalmamıştır. Ülkedeki coğrafi özellikler bölgeden bölgeye farklılıklar göstermektedir. Ülkenin kuzeybatısında Voyvodina'yı kapsayan bölgede verimli ovalar, Sumadiya'da alçak tepeler, ülkenin doğusu, ortası ve batısında ise yüksek dağlık bölgeler göze çarpmaktadır.

I.2. NÜFUS VE İŞGÜCÜ

Sırbistan'ın nüfusu hızlı bir şekilde azalmakta, orta ve uzun vadede de bu durumun devam etmesi beklenmektedir. Ülkede doğum artış oranının negatif olması nüfusu olumsuz etkilemekte, nüfusun yaşlanması ile birlikte sosyal güvenlik sistemi üzerindeki baskı giderek artmaktadır.

Nüfusun %14,5'i 0-14 yaş, %67'si 15-64 yaş arasında, %18,5'i ise 65 yaş üstündedir. Nüfusun yarısından fazlası (%56) büyük şehirlerde yaşamakta olup, okuryazarlık oranı %98'dir.

Sırbistan yüksek işsizlik oranına sahip ülke durumundadır. 2009 yılından beri sürekli yükselme gösteren ülkedeki işsiz sayısının toplam işgücüne oranı, 2018 yılında %13,1 olup dünyada işsizliğin yüksek olduğu ülkeler arasında 27. sıradadır (Dünya Bankası-2018). 15-24 yaş arasında işsizlik %51 olup, ülke bu oranla dünya sıralamasında 7. sırada yer almaktadır. İşsizlik, kadın nüfus için de en büyük problemlerden biri olmaya devam etmektedir. Ülkede 2018 yılı tahmini rakamlarına göre 3 milyon civarında işgücü bulunmaktadır. İşgücünün %17,8'i tarım, %25,6'sı sanayi, %56,6'sı hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Yoksulluk sınırı altında yaşayanların nüfusa oranı ise %9 civarındadır.

I.3. ELEKTRİK ALTYAPISI

Sırbistan'da standart voltaj 220 volt'tur. Standart frekans ise 50 hz'dir. C ve F tipi priz soketi kullanılmaktadır. Dünya Bankası verilerine göre 2016 yılı ve sonrasında ülkenin tamamının elektriğe erişimi bulunmaktadır. Ayda ise ortalama elektrik kesintisi miktarı ise 0.7'dir.

I.4. İKLİM ÖZELLİKLERİ

Karasal iklim hüküm sürmektedir. Kışlar soğuk ve sert, yazlar ise sıcak geçmektedir. Ocak aylarında sıcaklık sıfır dereceye kadar düşerek dağlık bölgelerde de yoğun şekilde kar yağışı görülür. Temmuz ayında sıcaklıklar 22 dereceye kadar yükselmektedir. Ülkenin güney kesimlerinde iklim daha karasaldır. Kuzey kesimlerinde ise kış ayları soğuk ve rüzgârlı, yaz ve ilkbahar ayları ise sıcak ve oldukça nemli geçmektedir.

2. EKONOMİ- DIŞ TİCARET

Sırp ekonomisi temel olarak yabancı sermaye destekli imalat sektörüne ve ihracata dayanmaktadır. Dünyadaki finansal kriz, uzun vadede ülkenin kalkınması için ihtiyaç duyulan yapısal ekonomik reformları sektöre uğratmışsa da Sırbistan bu olumsuzlukları yavaş da olsa gidermeye çalışmaktadır.

Sırbistan, ekonomik reformlar ve IMF programı çerçevesinde mali konsolidasyonunu sürdürmektedir. Sırbistan'ın IMF'yle 2015 yılında başlayan üç yıllık "stand by" programı 2018 Şubat ayında tamamlanmış ve mali konsolidasyonun sürdürülmesini teminen finansal destek içermeyen 30 aylık yeni bir düzenleme (Policy Coordination Instrument) kapsamında işbirliği başlatmıştır. Bütçe açığının gayrisafi yurtiçi hasılaya (GSYİH) oranı %1 seviyesinde tutulabilmiştir.

Sırbistan büyüme potansiyeline sahip bir ülke olmakla birlikte ülkedeki kurumların yeterince güçlü olmaması ve demografik yapıda gözlenen bozulma ekonomik büyümenin ilerlemesini de yavaşlatmaktadır.

Sırbistan'ın GSYİH ve büyüme verileri incelendiğinde 2015 yılında 39,6 Milyar USD olarak gerçekleşen miktarın 2018 yılında 50,5 Milyar USD olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu yıllar içinde Sırbistan en yüksek büyüme hızını ise %4,3 ile 2018 yılında yakalamıştır. Ayrıca Sırbistan, Dünya Bankası sınıflandırmasına göre de orta üst gelir seviyesine sahip bir ülke olarak nitelendirilmektedir.

Sırbistan 2020 Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı Endeksinde dünyada 44. Sırada yer almaktadır. Genel olarak İş Kurma alt kırılımında Dünyada 73., İnşaat İzinleri alt kırılımında 9., Dış Ticarete 23. ve Sözleşmelerin İcrasında ise 65. sırada yer almaktadır.

2.1. EKONOMİDE GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLER

Mevcut büyüme oranları Sırbistan'daki gelirleri artırıyor olsa da, Sırbistan Avrupa Birliği'ndeki ortalama yaşam standartlarına yeterince yaklaşmamaktadır. Sırbistan'ın geçtiğimiz dönemde ekonomik büyüme potansiyeli %3-4 olarak görülüyordu. Ülkenin Avrupa refahına erişebilmesi için Sırbistan'ın reform için güçlü ve iddialı bir yeni gündem belirlemesinin gerekliliği belirtiliyordu.

Dünya'yı ve ekonomiyi olumsuz etkileyen COVID-19 salgını ile Sırbistan'ın da yaşanan resesyondan etkilenmesi beklenmektedir. Sırbistan'da ve Balkanların batısındaki ülkelerde yaşanacak küçüklemlerin temelini iç ve dış talepteki azalmanın oluşturacağı beklenmektedir. Bunun yanında turizm ve hizmetler sektöründeki kısıtlamalar sebebi ile de ekonomilerin derin bir yara alacağı, Avrupa'da yaşanan resesyonda buna eklenerek üstesinden güçlüklerle gelinebilecek bir ekonomik kriz yaşanabileceği görüşleri ortaya atılmaktadır.

Sırbistan Hükümeti COVID-19 salgının ekonomide yarattığı negatif etkiyi hafifletmek amacıyla bir "ekonomik tedbir paketi" açıklamıştır. 31 Mart 2020 tarihinde yapılan açıklamada söz

konusu paketin detayları kamuoyu ile paylaşılmış, bu tedbir paketi ile Hükümetin temel amacının ülkede sağlanan istihdamın korunması ve koronavirüs salgınının neden olduğu krizden en çok etkilenen şirketlere yardımcı olunması olduğu belirtilmiştir. Açıklanan programın kayda değer bütçe rezervlerinden, bütçe ödeneklerinden, ayrıca ülke içi ve uluslararası sermaye piyasalarından finanse edileceği de belirtilmiştir. Öte yandan, yeterli bütçe kaynakları sayesinde kamu sektöründe işten çıkarma, ücretleri düşürme, ya da emekli maaşlarında kesintiye gitme konusunda herhangi bir düşüncelerinin olmadığını da belirtmiştir.

Dünya Bankası Sırbistan'ın 2020 yılında %2,5, IMF ise %3 küçüleceği yönünde tahminlerde bulunmuştur.

2.2. SIRBİSTAN'IN GENEL TİCARETİ

Sırbistan'ın da taraf olduğu Merkezi Avrupa Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması-CEFTA, Güney-Doğu Avrupa ülkelerini içeren ve yaklaşık 30 milyon kişilik bir pazarı barındıran bir serbest ticaret bölgesi yaratmıştır. Sırbistan, CEFTA Anlaşması ve yaptığı diğer bölgesel ve ikili ticaret anlaşmaları ile AB, ABD, Rusya Federasyonu, Kazakistan, Türkiye, Güneydoğu Avrupa, Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması Ülkeleri ve Beyaz Rusya'yı da kapsayan 1 milyar kişilik bir ticari pazarın merkezinde bulunmaktadır.

Sırbistan 2019 yılında 26,5 Milyar USD ithalat, 19,5 Milyar USD ihracat gerçekleştirmiştir. Dış ticaret hacmi yılda yıla artan Sırbistan'ın verdiği dış ticaret açığı da son yıllarda artmıştır.

Tablo I- Sırbistan'ın Dış Ticareti (Bin USD)

	İTHALAT	İHRACAT	HACİM	DENGE
2015	18.183.937	13.361.043	31.544.980	-4.822.894
2016	19.218.765	14.832.645	34.051.410	-4.386.120
2017	22.125.720	16.946.130	39.071.850	-5.179.590
2018	25.816.931	19.157.001	44.973.932	-6.659.930
2019	26.548.364	19.557.555	46.105.919	-6.990.809

Kaynak: Trade Map

Sırbistan'ın 2019 ithalatında en önemli kalem 99. Fasıll belirtilmeyen emtialar olmuştur. Bu bağlamda, 2019 yılı toplam ithalatının %11,16'sını belirtilmeyen emtialar üzerinden gerçekleştirmiştir. Bunun dışında ithalat yapılan en önemli kalem ise ham petrol olmuştur ve 2019 yılı ithalatı içinde 1 Milyar USD'yi aşkın değeri ile toplam ithalat içinde %3,81 pay almıştır. 2019 yılı ham petrol ithalatının yarısından fazlası Rusya'dan, yaklaşık %30'u da Irak'tan yapılmıştır. İthal edilen diğer ürünler ise ilaç, motorlu taşıtlar, elektronik ürünleri, helikopter ve hava taşıtlarıdır.

Sırbistan'ın ihracatında önemli ürünler ise demir çelik, elektrikli ve elektriksiz makineler, plastik ve plastik işleme ürünleri, hububat, sert kabuklu meyve, bakır ve bakır ürünleridir. Elektrik elektronik ürünlerinin bulunduğu 85. fasıl ve makine ve aksamlarının bulunduğu 84. fasılın 2019 yılı ihracatı toplamı 4,4 Milyon USD olarak gerçekleşmiş ve bu iki fasıl ihracatı 2019 yılı toplam ihracatı içinde %22,84 paya sahiptir.

Sırbistan'ın en önemli ticaret ortağı ise Almanya'dır. İki ülke arası ticaret hacmi 2019 yılında 5,9 Milyar USD olarak gerçekleşmiştir. Sırbistan'ın ithalatında önemli olan diğer ülkeler Çin, Rusya ve İtalya'dır. Türkiye Sırbistan'ın 2019 yılı ithalatında %3,97'lik payla 6. sırada yer almaktadır. Sırbistan'ın ihracatında diğer önemli ülkeler ise İtalya, Bosna Hersek ve Romanya'dır. Türkiye, Sırbistan'ın 2019 yılı ihracatında %1,64'lük pay ile 19. sırada yer almaktadır.

2.3. SIRBİSTAN'IN TÜRKİYE İLE TİCARETİ

Sırbistan ve Türkiye'nin ticaret hacmi 2017 yılından günümüze artmaktadır. Ülkemiz ve Sırbistan arası ticarete de ülkemiz dış ticaret fazlası vermektedir. Ülkemiz lehine verilen bu ticaret fazlası da yıllar itibariyle artış göstermektedir.

Tablo 2- Sırbistan- Türkiye Dış Ticaret Verileri (Bin USD)

	İTHALAT	İHRACAT	HACİM	DENGE
2017	824.538	308.618	1.133.156	-515.920
2018	982.611	297.149	1.279.760	-685.462
2019	1.056.194	322.235	1.378.429	-733.959

Kaynak: Trade Map

Sırbistan'ın Türkiye'den ithalatında teller kablolar, motorlu taşıtlar, narenciye, hazır giyim, traktör parçaları önemli kalemlerdir. Sırbistan'ın Türkiye'den ithalatı fasıl bazında incelendiğinde ise en fazla ithalat 111 ve 87 Milyon USD değerler ile 87. ve 84. fasıllardan yapılmaktadır. Bu fasıllardan 2019 yılında yapılan ithalat Sırbistan'ın Türkiye'den 2019 yılı ithalatının %18,89'unu oluşturmaktadır.

Sırbistan'ın Türkiye'ye ihracatında ise kauçuk, demir-çelik, bakır, sıvı pompaları, sigara, deri ve altın önemli kalemlerdir. 12'li GTİP'leri sektörümüz kapsamında olan 8413 GTİP numaralı sıvı pompaları ürün grubu 18 Milyon USD'lik değer ile Sırbistan'ın 2019 yılı Türkiye'ye ihracatında %5,80'lik paya sahiptir.

Sırbistan'ın Türkiye'ye ihracatı fasıllar bazında incelendiğinde en çok ihracat 54 Milyon USD ile kauçuk ve türevlerinin bulunduğu 40. fasıl ve bunu takiben 39 Milyon USD'lik değer ile demir-çelik ürünlerinin yer aldığı 72. fasıl olmuştur. Bu iki fasıldan yapılan toplam ihracat Sırbistan'ın 2019 yılı Türkiye'ye ihracatının %29,01'ini oluşturmaktadır.

3. SIRBİSTAN'IN İKLİMLENDİRME SEKTÖRÜ İTHALATI

Sırbistan 2019 yılında 26,5 Milyar USD'lik ithalatı içerisinde 823 Milyon USD iklimlendirme sektörü ithalatı gerçekleştirmiştir. 2017 yılından 2019 yılına hem genel ithalat hem de iklimlendirme sektörü ithalatı değeri artış göstermiştir. Bu artış içerisinde iklimlendirme sektörü ithalatının payı da yıllara göre artış göstermiştir. Sırbistan'ın ithalatı içinde iklimlendirme sektörü ithalatının payı 2017'de %2,69, 2018'de %3,01, 2019'da ise %3,10 olarak gerçekleşmiştir.

Sırbistan'ın iklimlendirme sektörü kapsamında yıllara göre en çok ithal ettiği ürün grubu ise 841391 GTİP Numaralı "Pompaların aksam-parçaları" olmuştur. 2019 yılında bu ürün grubundan 91 Milyon USD ithalat yapılmış olup 2019 yılı iklimlendirme sektörü ithalatının %11,10'u bu ürün grubu üzerinden yapılmıştır. Bu ürün grubunu ise 848180 GTİP Numaralı "Diğer muslukçu eşyası" takip etmektedir.

Sırbistan'ın iklimlendirme sektörü ithalatı ülke bazında incelendiğinde ise en fazla ithalatın İtalya, Çin, Almanya ve Fransa'dan yapıldığı görülmektedir. 2019 yılında bu dört ülkeden yapılan ithalat ülkenin iklimlendirme sektörü pazarının %52,43'ünü oluşturmaktadır. Sırbistan'ın iklimlendirme sektörü pazarı içinde genel olarak Avrupalı ülkeler söz sahibidir. Çin'in pazar payı ise dalgalı bir şekilde seyretmektedir. 2018 yılında Fransa'nın Sırbistan iklimlendirme sektöründeki payı ise hatırı sayılır bir şekilde artmıştır.

Türkiye Sırbistan'ın iklimlendirme sektörü pazarında 2019 yılında %4,28'lik pay ile 6. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin Sırbistan iklimlendirme sektörü ithalatı içindeki payı ise 2015'te %2,89, 2016'da %3,85, 2017'de %4,45, 2018'de 4,71 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3- Sırbistan'ın Ülke Bazında İklimlendirme Sektörü İthalatı (Bin USD)

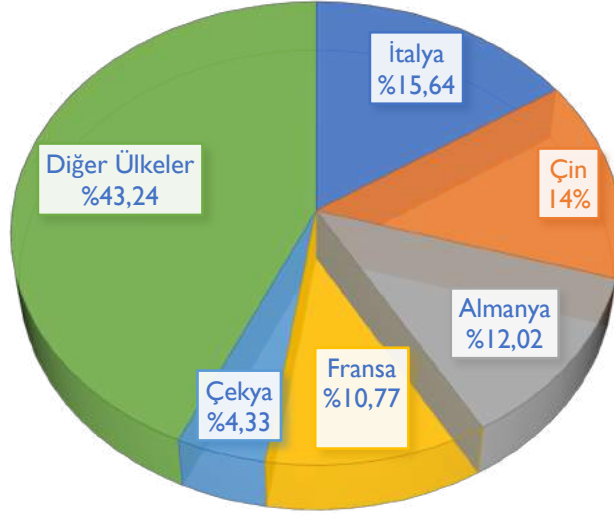
Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019	2018-19 Değişim (%)	2019 Pay (%)
1 İtalya	81.142	85.951	98.032	120.786	128.876	6,70	15,64
2 Çin	133.365	67.256	76.706	99.992	115.323	15,33	14,00
3 Almanya	76.974	71.432	81.937	104.211	99.074	-4,93	12,02
4 Fransa	24.555	24.421	29.591	71.562	88.720	23,98	10,77
5 Çekya	11.858	10.160	11.683	19.604	35.646	81,83	4,33
6 Türkiye	16.323	20.397	26.549	36.735	35.256	-4,03	4,28
7 Slovenya	29.872	33.151	32.335	31.729	34.193	7,77	4,15
8 Avusturya	16.210	19.369	19.673	22.722	21.764	-4,22	2,64
9 Polonya	10.048	27.504	17.164	21.829	20.101	-7,92	2,44
10 Danimarka	13.705	19.330	18.685	23.655	18.598	-21,38	2,26
11 Macaristan	12.691	15.914	20.628	21.205	18.543	-12,55	2,25
12 Yunanistan	9.825	11.423	14.203	20.323	18.230	-10,30	2,21
13 Hırvatistan	12.722	14.054	15.328	18.050	15.938	-11,70	1,93
14 ABD	11.485	10.101	9.780	13.471	15.470	14,84	1,88
15 Slovakya	10.436	11.897	10.802	13.559	14.462	6,66	1,76

16	Romanya	11.385	8.726	10.924	12.722	12.584	-1,08	1,53
17	Hollanda	4.969	4.545	5.774	8.073	12.487	54,68	1,52
18	İspanya	6.084	6.528	9.269	13.120	12.100	-7,77	1,47
19	Rusya	2.506	2.883	7.417	15.958	11.144	-30,17	1,35
20	Belçika	10.156	6.937	8.153	11.616	10.299	-11,34	1,25
21	İngiltere	8.610	8.355	9.180	11.338	9.551	-15,76	1,16
22	Bosna Hersek	3.501	4.517	5.963	6.981	8.627	23,58	1,05
23	Litvanya	593	691	1.115	1.199	8.213	584,99	1,00
24	Bulgaristan	8.269	5.655	8.192	6.844	7.970	16,45	0,97
25	İsveç	4.979	4.381	5.300	6.316	7.030	11,30	0,85
26	İsviçre	4.404	3.655	3.878	5.652	6.606	16,88	0,80
27	Hindistan	3.614	3.262	5.756	6.368	5.672	-10,93	0,69
28	Tayland	1.844	4.706	5.202	4.203	4.296	2,21	0,52
29	Güney Kore	5.594	3.186	3.117	5.792	3.859	-33,37	0,47
30	Japonya	2.480	3.424	3.656	3.600	3.548	-1,44	0,43
31	Makedonya	1.003	1.614	2.584	2.536	2.259	-10,92	0,27
32	Meksika	921	783	1.030	1.512	1.856	22,75	0,23
33	Tayvan	1.486	1.781	1.334	1.564	1.609	2,88	0,20
34	Lüksemburg	239	283	886	871	1.365	56,72	0,17
35	Brezilya	1.241	1.329	1.070	1.198	1.339	11,77	0,16
36	Malezya	698	964	1.187	1.214	1.322	8,90	0,16
37	Portekiz	582	185	1.249	1.620	1.299	-19,81	0,16
38	Finlandiya	801	912	591	1.435	1.283	-10,59	0,16
39	İrlanda	1.089	1.117	587	812	1.092	34,48	0,13
	Diğer Ülkeler	6.193	6.239	9.943	6.614	6.291	-4,88	0,76
	Toplam	564.520	529.090	596.493	778.644	823.925	5,82	100

Kaynak: Trade Map

Grafik 1- İspanya'nın İklimlendirme Sektörü İthalatında Başlıca Ülkeler

SIRBİSTAN'IN İKLİMLENDİRME SEKTÖRÜ İTHALATINDA BAŞLICA ÜLKELER (2019)

Sırbistan'ın iklimlendirme sektörü ithalatı ürün grubu bazında incelendiğinde ise en çok 2019 yılında ithalat sırası ile Tesisat (%53,91), Soğutma (%11,77), Klima (%11,59), Havalandırma (%10,47), Isıtma (%9,02), Yalıtım (%3,43) alt ürün gruplarından yapılmıştır. Sırbistan'ın Türkiye'den iklimlendirme sektörü ithalatı ise 2019 yılında sırası ile Isıtma (%32,47), Tesisat (%30,16), Soğutma (%16,25), Havalandırma (%10,59), Yalıtım (%6,12), Klima (%6,09) alt ürün grupları üzerinden gerçekleştirilmiştir.

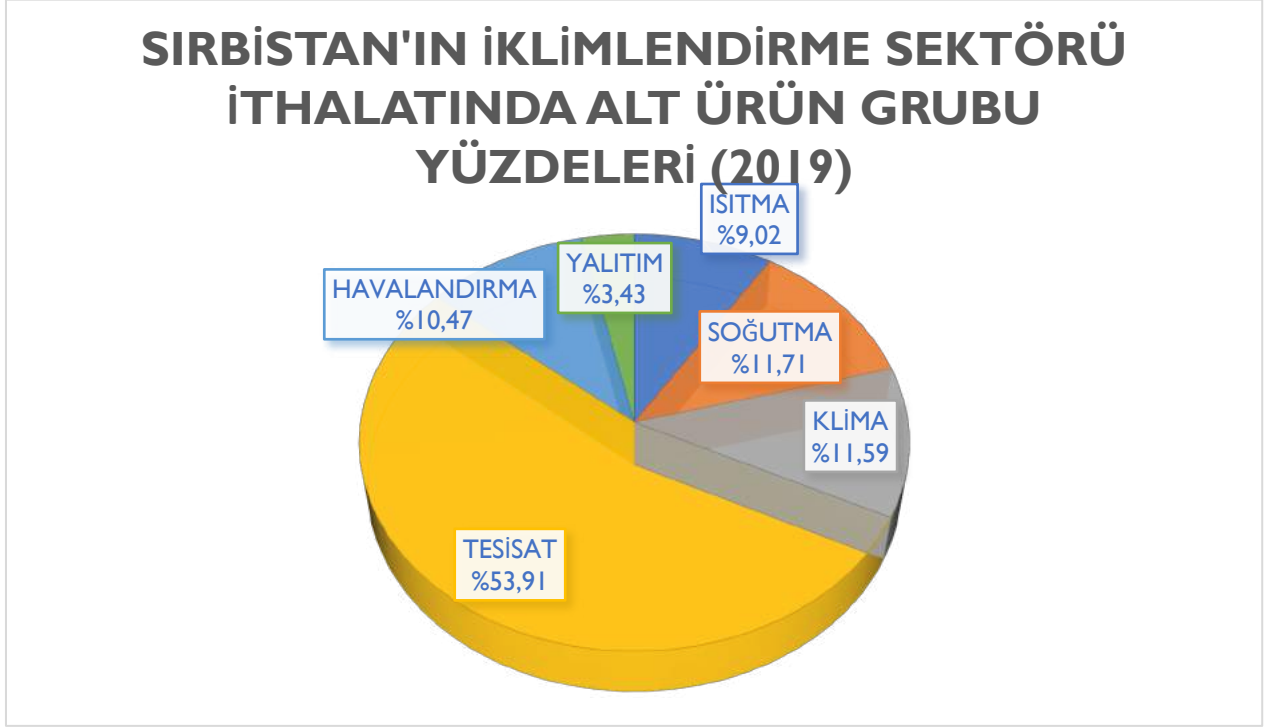
Tablo 4- Sırbistan'ın Ürün Grubu Bazında İklimlendirme Sektörü İthalatı (Bin USD)

	Sırbistan'ın Dünya'dan İthalatı				Sırbistan'ın Türkiye'den İthalatı			
	2017	2018	2019	2018-19 Değişim (%)	2017	2018	2019	2018-19 Değişim (%)
Isıtma Sistem ve Elemanları	59.672	67.595	74.377	10,03	9.247	11.348	11.451	0,91
Soğutma Sistem ve Elemanları	90.579	105.669	96.519	-8,66	5.902	5.639	5.732	1,65
Klima Sistem ve Elemanları	88.413	111.420	95.557	-14,24	1.472	1.509	2.148	42,35
Tesisat Sistem ve Elemanları	273.144	396.232	444.237	12,12	7.003	12.292	10.635	-13,48
Havalandırma Sistem ve Elemanları	64.447	78.403	86.272	10,04	1.965	3.262	3.737	14,56

Yalıtım Malzemeleri	26.578	31.225	28.276	-9,44	1.169	3.228	2.158	-33,15
TOPLAM	596.493	778.644	823.925	5,82	26.549	36.735	35.256	-4,03

Kaynak: Trade Map

Grafik 2: Sırbistan'ın İklimlendirme Sektörü İthalatında Alt Ürün Grubu Yüzdeleri (2019)

3.1. SIRBİSTAN'IN ISITMA SİSTEM VE ELEMANLARI İTHALATI

Sırbistan'ın ısıtma sistem ve elemanları ithalatı 2018 yılına göre %10,03 artarak 2019 yılında 74,3 Milyon USD olarak gerçekleşmiştir. Sırbistan'ın ısıtma sistem ve elemanları alt ürün grubu kapsamında en çok ithalat gerçekleştirdiği ürün grubu 840310 GTİP Numaralı "Merkezi Isıtma Kazanları"dır. Bu ürün grubu ithalatı 2019 yılı içindeki tüm ısıtma sistem ve elemanları içerisinde %28,70'lik paya sahiptir. Bu ürün grubundan 2019 yılında yapılan ithalatta Türkiye, İtalya, Litvanya'dan sonra üçüncü sırada gelmekte olup aynı yılda bu ürün grubu ithalatının 9,69'u Türkiye'den yapılmıştır. Sırbistan'ın Türkiye'den ısıtma sistem ve elemanları kapsamında en çok ithalatını yaptığı ürün grubu da 732219 GTİP Numaralı "Demir/çelikten radyatör, aksam ve parçaları"dır. Bu ürün grubundan en çok ithalat Türkiye'den yapılmakta ve bu ürün grubu ithalatının yaklaşık %90'ı Türkiye'den ithal edilmektedir.

Tablo 5- Sırbistan'ın Ürün Grubu Bazında İklimlendirme Sektörü İthalatı (Bin USD)

6'lı GTİP	ÜRÜN GRUBU	Sırbistan'ın Dünya'dan İthalatı			Sırbistan'ın Türkiye'den İthalatı		
		2017	2018	2019	2017	2018	2019
'840310	Merkezi ısıtma kazanları	17.091	18.097	21.350	2.155	2.847	2.069
'732219	Demir/çelikten radyatör, aksam ve parçaları	7.074	8.533	9.083	6.184	7.682	8.408
'851610	Elektrikli su ısıtıcılar, daldırma suretiyle ısıtıcı cihazlar	6.332	7.601	8.177	113	97	17
'840290	Buhar kazanı aksam, parçaları	774	1.706	5.853	0	1	0
'851629	Herhangi bir mahalli ısıtan diğer elektrikli cihazlar	4.179	4.324	4.445	85	97	135
'841939	Diğer kurutucular	2.607	5.266	4.085	47	5	111
'732190	Demir/çelikten soba vb, ev işleri için benzer cihaz aksam ve parçaları	5.094	5.852	3.603	17	37	246
'732189	Demir/çelikten soba vb; diğerleri (katı yakıtlı cihazlar dahil)	2.522	2.146	3.053	204	229	152
'841620	Diğer yakıt brülörleri-karma brülörler dahil	2.553	2.124	2.489	2	5	3
'732290	Demir/çelik sıcak hava jeneratör, distribütörleri aksam-parça.	1.202	1.425	1.984	91	45	45
'840219	Diğer buhar üreten kazanlar (karma kazanlar dahil)	1.587	1.944	1.711	13	6	35
'841919	Diğer elektriksiz anında/depolu su ısıtıcıları	1.396	1.549	1.451	28	15	26
'840390	Merkezi ısıtma kazanlarının aksam-parçaları	1.539	1.978	1.422	148	102	108
'841690	Buhar türbinlerinin aksam-parçaları	642	745	1.290	3	4	4
'841931	Tarım ürünleri için kurutucular	1.468	1.107	896	21	52	0
'841932	Ağaç, kağıt hamuru, kağıt/kartonlar için kurutucular	1.007	692	850	0	0	0
'841780	Sanayi-laboratuvarlara mahsus diğer fırınlar-elektriksiz	633	1.173	810	0	7	20
'840410	Buhar kazanları için yardımcı cihazlar	545	85	794	0	0	0
'841610	Akaryakıt brülörleri	623	226	344	0	0	8

'732181	Demir/çelikten diğer cihazlar (gaz yakıtlı/hem gaz hem diğer yakıtlı)	159	272	267	7	100	13
'841911	Gazla çalışan elektriksiz anında su ısıtıcılar	242	230	126	0	0	0
'851621	Depolu ısıtıcı radyatörler	26	79	77	0	0	0
'840490	Buhar ve ısıtma kazanları için yardımcı cihazların aksam ve parçaları	62	19	61	0	1	1
'732211	Dökme demirden radyatör, aksam ve parçaları	20	24	60	0	16	50
'840220	Kızgın su kazanları	151	40	39	129	0	0
'840212	Su buharı üreten su borulu kazanlar <45 ton/saat	143	124	30	0	0	0
'840420	Buhar güç üniteleri için kondansörler	1	234	27	0	0	0

Kaynak: Trade Map

Sırbistan'ın ısıtma sistem ve elemanları ithalatı ülke bazında incelendiğinde ise 2019 yılında en fazla ithalatın Türkiye'den yapıldığı görülmektedir. Ülkemizin 2019 yılında Sırbistan ısıtma sistem ve elemanları ithalatı içindeki payı ise %15,40 olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizin bu pazarda en güçlü rakibi ise İtalya olmuştur. 2015 yılında Sırbistan'a ısıtma sistem ve elemanları kapsamında Türkiye'nin iki katı değerinde ithalat yapan İtalya'nın ithalat değeri yıllara göre düşmüş ve Türkiye'nin ithalat değeri ise kayda değer bir artış göstermiştir. Türkiye'nin Avrupa standartlarında üretimi ve fiyat avantajının bu yükselişi sağladığı yorumu yapılabilir. Sırbistan bunun dışında Çin ve Almanya'dan da önemli miktarda ısıtma sistem ve elemanları ithalatı da gerçekleştirmektedir. Bu dört ülke Sırbistan'ın ısıtma sistem ve elemanları pazarının yaklaşık olarak yarısına hakimdir.

Tablo 6- Sırbistan'ın Ülke Bazında Isıtma Sistem ve Elemanları İthalatı (Bin USD)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019	2018-19 Değişim (%)	2019 Yüzdeler Pay (%)
1 Türkiye	5.713	5.680	9.247	11.348	11.451	0,91	15,40
2 İtalya	10.231	6.445	8.152	11.158	9.971	-10,64	13,41
3 Çin	2.219	1.576	2.154	3.097	8.530	175,43	11,47
4 Almanya	7.450	5.025	5.373	5.888	7.461	26,72	10,03
5 Arnavutluk	6.760	6.669	6.744	5.552	5.042	-9,19	6,78
6 Bosna Hersek	1.203	2.691	4.794	3.920	4.729	20,64	6,36
7 Bulgaristan	2.519	2.789	4.255	3.615	4.078	12,81	5,48

8	Litvanya	451	507	559	611	2.972	386,42	4,00
9	Slovakya	926	1.878	1.662	2.679	2.744	2,43	3,69
10	Avusturya	876	803	2.538	2.276	2.367	4,00	3,18
11	Polonya	1.897	13.596	2.133	2.050	1.906	-7,02	2,56
12	Rusya	308	383	614	1.330	1.779	33,76	2,39
13	İsviçre	576	247	214	1.064	1.547	45,39	2,08
14	Çekya	3.663	2.172	2.120	2.201	1.538	-30,12	2,07
15	Hollanda	349	381	651	1.046	1.253	19,79	1,68
16	Makedonya	1.181	1.305	1.710	1.369	1.186	-13,37	1,59
17	Slovenya	1.340	1.477	1.146	2.046	960	-53,08	1,29
18	Fransa	399	560	1.227	710	707	-0,42	0,95
19	İngiltere	134	161	336	612	641	4,74	0,86
20	ABD	111	121	148	147	537	265,31	0,72
21	İspanya	151	156	914	1.520	416	-72,63	0,56
22	Yunanistan	382	284	709	262	380	45,04	0,51
23	Portekiz	81	52	261	155	304	96,13	0,41
24	İsveç	202	162	237	327	259	-20,80	0,35
25	Norveç	210	262	322	303	249	-17,82	0,33
26	Macaristan	833	499	275	622	210	-66,24	0,28
27	Lüksemburg	0	0	187	2	205	10150,00	0,28
28	Belçika	1.126	257	161	357	198	-44,54	0,27
29	Romanya	2.707	225	91	395	170	-56,96	0,23
30	Danimarka	36	14	40	137	116	-15,33	0,16
31	Ukrayna	77	56	67	73	81	10,96	0,11
32	Finlandiya	210	476	143	479	76	-84,13	0,10
	Diğer Ülkeler	258	432	481	243	301	23,87	0,40
	Toplam	54.584	57.341	59.672	67.595	74.377	10,03	100,00

Kaynak: Trade Map

3.2. SIRBİSTAN'IN SOĞUTMA SİSTEM VE ELEMANLARI İTHALATI

Sırbistan'ın soğutma sistem ve elemanları 2018 yılına %8,66 düşüşle 2019 yılında 96,5 Milyon USD olarak gerçekleşmiştir. Sırbistan'ın soğutma sistem ve elemanları kapsamında 2019 yılında en çok ithalat yaptığı ürün grubu ise 841899 GTİP Numaralı “Soğutucu/dondurucu-ısı pompalarına ait aksam-parçalar” olmuştur. 2019 yılında bu ürün grubu ithalatının %8,86'sı Türkiye'den yapılmıştır bu ürün grubunun ithalatının yarısından fazlası ise Slovenya'dan yapılmakta olup Türkiye Slovenya'nın ardından en çok ithalat yapan ülkedir.

Soğutma sistem ve elemanları kapsamında Sırbistan'ın 2019 yılında Türkiye'den en çok ithal ettiği ürün grubu ise 841850 GTİP Numaralı "Vitrin, tezgâh vb. tipi soğutucu-dondurucular"dır. 2019 yılında bu ürün grubu ithalatının %12,71 i Türkiye'den yapılmıştır. Bu ürün grubu ithalatı en çok İtalya, Romanya ve Rusya'dan yapılmış olup Türkiye bu üç ülkenin ardından 4. sırada yer almıştır.

Tablo 7- Sırbistan'ın Ürün Grubu Bazında Soğutma Sistem ve Elemanları İthalatı (Bin USD)

6'lı GTİP	ÜRÜN GRUBU	Sırbistan'ın Dünya'dan İthalatı			Sırbistan'ın Türkiye'den İthalatı		
		2017	2018	2019	2017	2018	2019
'841899	Soğutucu/dondurucu-ısı pompalarına ait aksam-parçalar	25.012	21.989	22.669	1.410	1.866	2.010
'841850	Vitrin, tezgah vb. tipi soğutucu-dondurucular	19.644	25.032	22.517	3.298	3.420	2.863
'841950	Isı değiştiriciler (eşanjörler)	7.852	14.957	16.032	29	31	165
'841869	Kondenserleri ısı değiştiricisi fonksiyonu gören kompresörlü ünite	10.253	11.190	9.322	1.023	191	289
'841989	Pastörize, kondanse etme vb. işler için cihaz, tertibat	12.441	7.712	7.766	43	110	330
'841990	Isı değişikliği yöntemi ile maddeleri işlemek için cihazların aksam-parçaları	7.381	8.514	5.980	28	14	51
'841861	Isı pompaları; diğer soğutucu-dondurucu tertibat olanlar	3.899	5.356	5.368	0	2	15
'290339	Diğer asiklik hidrokarbonların florlanmış/bromlanmış/iyodlanmış türevleri	1.325	5.099	3.470	0	4	3
'382478	Perflorokarbon (PFCs)/hidroflorokarbon (HFCs) içeren, fakat kloroflorokarbon/hidrokloroflorokarbon (HCFCs) içermeyen	2.156	4.350	2.488	0	0	0
'841891	Soğutucu/dondurucu cihazlara mahsus mobilyalar	275	757	528	71	0	6
'290371	Klorodiflorometan	311	395	317	0	0	0
'841960	Hava/diğer gazları sıvılaştırmaya mahsus makineler	30	306	57	0	1	0
'290373	Diklorofloroetanlar	0	8	5	0	0	0
'290379	Diğer iki veya daha fazla farklı halojen içeren asiklik hidrokarbonların halojelenmiş diğer türevleri	0	4	0	0	0	0

Kaynak: Trade Map

Sırbistan'ın soğutma sistem ve elemanları ithalatında en önemli ülkeler İtalya ve Slovenya'dır. Bu iki ülke 2019 yılında soğutma sistem ve elemanları ithalatında %42,90 pazar payına sahiptir.

Türkiye Sırbistan'ın soğutma sistem ve elemanları ithalatında 2019 yılında %5,94'lük pay ile 5. sırada yer almaktadır.

Tablo 8- Sırbistan'ın Ülke Bazında Soğutma Sistem ve Elemanları İthalatı (Bin USD)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019	2018-19 Değişim (%)	2019 Yüzdelerik Pay (%)
1 İtalya	21.825	26.265	28.592	30.567	24.383	-20,23	25,26
2 Slovenya	16.935	18.510	19.501	15.590	17.025	9,20	17,64
3 Çin	3.430	4.292	5.832	11.929	9.394	-21,25	9,73
4 Almanya	5.387	3.743	5.184	4.674	7.118	52,29	7,37
5 Türkiye	3.617	4.252	5.902	5.639	5.732	1,65	5,94
6 Fransa	3.319	3.802	4.232	6.085	5.144	-15,46	5,33
7 Romanya	1.873	2.040	3.058	2.227	4.482	101,26	4,64
8 Rusya	370	278	1.687	6.635	3.403	-48,71	3,53
9 Avusturya	848	2.249	2.170	2.769	2.831	2,24	2,93
10 İsveç	1.621	1.109	1.595	2.171	2.546	17,27	2,64
11 Slovakya	221	565	634	1.484	2.301	55,05	2,38
12 Çekya	936	1.045	573	2.257	1.189	-47,32	1,23
13 Macaristan	1.569	1.214	924	990	996	0,61	1,03
14 Polonya	643	1.393	1.481	1.441	974	-32,41	1,01
15 ABD	627	732	970	1.582	972	-38,56	1,01
16 Hollanda	881	221	151	1.706	884	-48,18	0,92
17 Belçika	1.336	777	1.094	528	831	57,39	0,86
18 Hırvatistan	493	1.382	2.299	1.931	811	-58,00	0,84
19 İspanya	526	566	327	514	810	57,59	0,84
20 Danimarka	550	831	818	746	535	-28,28	0,55
21 İngiltere	566	434	579	257	494	92,22	0,51
22 İrlanda	871	606	147	100	461	361,00	0,48
23 Bosna Hersek	285	25	65	0	427	42,70	0,44
24 Japonya	230	183	216	223	396	77,58	0,41
25 Bulgaristan	509	394	263	170	367	115,88	0,38
26 İsviçre	712	640	512	331	316	-4,53	0,33
27 Singapur	250	211	187	195	273	40,00	0,28
28 Portekiz	0	32	591	670	262	-60,90	0,27

29	Güney Kore	372	110	97	1.154	144	-87,52	0,15
30	Malezya	35	61	38	122	132	8,20	0,14
31	Karadağ	14	9	5	1	121	12000,00	0,13
32	Meksika	100	188	78	109	99	-9,17	0,10
	Diğer Ülkeler	1.091	1.015	778	862	661	-23,32	0,68
	Toplam	72.047	79.186	90.579	105.669	96.519	-8,66	100,00

Kaynak: Trade Map

3.3. SIRBİSTAN'IN KLİMA SİSTEM VE ELEMANLARI İTHALATI

Sırbistan'ın 2019 yılı klima sistem ve elemanları ithalatı 2018 yılına göre %14,24 düşüşle 95 Milyon USD olarak gerçekleşmiştir. Sırbistan'ın dünyadan ve Türkiye'den en çok ithal ettiği ürün grubu ise 841510 GTİP Numaralı "Pencere/duvar tipi klimalar (tek bir gövde halinde)" olmuştur. Dünyadan yapılan 43,6 Milyon USD olarak gerçekleşen ithalat değerine karşılık Türkiye'den 1 Milyon USD ihracat yapılmıştır. Bu ürün grubunda ithalatın en çok yapıldığı ülke ise Çin'dir.

Sırbistan'ın klima sistem ve elemanları ithalatı içerisinde Türkiye'nin payının en yüksek olduğu ürün grubu ise 841520 GTİP Numaralı "Motorlu taşıtlarda şahıslar için kullanılan türden klimalar" dir. 2019 yılında bu üründen yapılan 630 Bin USD ithalatın 200 Bin USD'si İtalya'dan 172 Bin USD'si Türkiye'den yapılmıştır. Bu bağlamda Türkiye 2019 yılında bu ürün grubu ithalatının %27,30'u Türkiye'den yapılmıştır.

Tablo 9- Sırbistan'ın Ürün Grubu Bazında Klima Sistem ve Elemanları (Bin USD)

6'lı GTİP	ÜRÜN GRUBU	Sırbistan'ın Dünya'dan İthalatı			Sırbistan'ın Türkiye'den İthalatı		
		2017	2018	2019	2017	2018	2019
'841510	Pencere/duvar tipi klimalar (tek bir gövde halinde)	33.788	50.902	43.610	601	612	1.008
'841430	Soğutma cihazlarında kullanılan kompresörler	23.488	23.796	21.341	47	55	38
'841490	Hava, gaz pompası, kompresörü, vantilatör vb. aksamı, parçaları	20.247	24.350	20.208	376	374	334
'841590	Klima cihazlarının aksam-parçaları	5.788	5.382	5.817	328	273	572
'841582	Soğutma tertibatı bulunan diğer klima cihazları	3.425	4.519	2.967	2	5	24

'841581	Bir soğutucu ünite ve soğutma/ısıtma çevrimli klimalar	933	1.446	663	0	0	0
'841520	Motorlu taşıtlarda şahıslar için kullanılan türden klimalar	610	853	630	117	190	172
'847960	Havayı nemlendiren soğutucular	134	172	321	1	0	0

Kaynak: Trade Map

Sırbistan'ın klima sistem ve elemanları ithalatı ülke bazında incelendiğinde en fazla ithalatın Çin'den yapıldığı görülmektedir. 2019 yılında Sırbistan'ın klima sistem ve elemanları ithalatının %44,92'si Çin'den yapılmıştır. Çin'i takip eden önemli ülkeler ise İtalya ve Almanya'dır. Türkiye 2019 yılında Sırbistan'ın klima sistem ve elemanları ithalatında %%2,25'lik pay ile 11. sırada yer almaktadır.

Tablo 10- Sırbistan'ın Ülke Bazında Klima Sistem ve Elemanları İthalatı (Bin USD)

	Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019	2018-19 Değişim (%)	2019 Yüzelik Pay (%)
1	Çin	28.272	30.704	34.850	49.191	42.926	-12,74	44,92
2	İtalya	3.327	3.642	4.532	6.815	6.790	-0,37	7,11
3	Almanya	4.084	5.693	6.323	8.073	6.464	-19,93	6,76
4	Hindistan	2.833	2.214	3.531	4.484	3.451	-23,04	3,61
5	Avusturya	4.498	7.534	5.314	5.024	2.971	-40,86	3,11
6	Tayland	1.354	1.441	3.008	2.490	2.888	15,98	3,02
7	Çekya	1.946	1.703	2.237	2.046	2.785	36,12	2,91
8	Hollanda	419	395	1.119	792	2.735	245,33	2,86
9	Güney Kore	4.170	1.949	1.894	3.141	2.351	-25,15	2,46
10	Fransa	1.472	1.697	1.669	2.624	2.244	-14,48	2,35
11	Türkiye	802	733	1.472	1.509	2.148	42,35	2,25
12	Slovakya	5.503	4.609	3.063	2.171	1.905	-12,25	1,99
13	Belçika	1.499	1.594	1.552	1.253	1.774	41,58	1,86
14	İngiltere	1.483	1.257	1.920	1.634	1.359	-16,83	1,42
15	Slovenya	1.289	656	862	1.470	1.248	-15,10	1,31
16	Brezilya	1.120	1.230	934	1.028	1.198	16,54	1,25
17	Malezya	579	749	855	860	1.036	20,47	1,08
18	Hırvatistan	984	251	1.929	3.474	1.019	-70,67	1,07
19	Japonya	890	1.210	1.138	1.023	883	-13,69	0,92

20	Bosna Hersek	121	202	206	1.393	849	-39,05	0,89
21	İspanya	342	251	614	1.458	846	-41,98	0,89
22	ABD	1.490	1.269	1.327	1.866	841	-54,93	0,88
23	Yunanistan	800	114	379	1.049	799	-23,83	0,84
24	Polonya	232	185	466	776	771	-0,64	0,81
25	Macaristan	473	291	1.512	1.159	687	-40,72	0,72
26	Hong Kong	0	14	1.374	620	556	-10,32	0,58
27	İsviçre	139	142	268	579	426	-26,42	0,45
28	İsveç	90	112	219	67	348	419,40	0,36
29	Romanya	14	14	18	1.662	329	-80,20	0,34
30	Singapur	270	17	2.726	4	190	4650,00	0,20
31	Bulgaristan	2.281	102	78	213	185	-13,15	0,19
32	Danimarka	75	844	479	585	150	-74,36	0,16
	Diğer Ülkeler	896	247	539	882	408	-53,74	0,43
	Toplam	73.754	73.064	88.413	111.420	95.557	-14,24	100,00

Kaynak: Trade Map

3.4. SIRBİSTAN'IN TESİSAT SİSTEM VE ELEMANLARI İTHALATI

Tesisat sistem ve elemanları Sırbistan'ın iklimlendirme sektörü kapsamında en çok ithalat gerçekleştirdiği alt ürün grubudur. 2019 yılında 2018 yılına %12,12 artışla 444 Milyon USD ithalat gerçekleştirilmiştir. 2019 yılında Sırbistan'ın en çok ithalat gerçekleştirdiği ürün grubu 841391 GTİP Numaralı “Pompaların aksam ve parçaları” olmuştur. Bu ürün grubu 2019 yılında iklimlendirme sektörü kapsamında en çok ithalatın yapıldığı ürün grubudur ve 2019 yılı tesisat sistem ve elemanları ithalatının %20,59'unu bu ürün grubu oluşturmaktadır. Sırbistan'ın tesisat sistem ve elemanları ithalatında bir diğer önemli ürün grubu ise 848180 GTİP Numaralı “Diğer muslukçu eşyası”dır. 2019 yılında bu ürün grubu kapsamında 88,2 Milyon USD ithalat gerçekleştirilmiştir. Sırbistan'ın Türkiye'den en çok ithalat gerçekleştirdiği ürün grubu da budur.

Sırbistan'ın tesisat sistem ve elemanları kapsamında yaptığı ithalatta Türkiye'nin payının en yüksek olduğu ürün grubu ise 830710 GTİP Numaralı “Demir/çelikten eğilip bükülebilen borular” olmuştur. Bu ürün grubundan Sırbistan 2019 yılında 1,9 Milyon USD ithalat gerçekleştirmiş olup bunun %23,16'sı Türkiye'den karşılanmıştır. Bu ürün grubu ithalatında Türkiye'nin en güçlü rakibi Hırvatistan'dır.

Tablo 11- Sırbistan'ın Ürün Grubu Bazında Tesisat Sistem ve Elemanları İthalatı (Bin USD)

6'lı GTİP	ÜRÜN GRUBU	Sırbistan'ın Dünya'dan İthalatı			Sırbistan'ın Türkiye'den İthalatı		
		2017	2018	2019	2017	2018	2019
'841391	Pompaların aksam-parçaları	35.468	74.544	91.500	152	282	244
'848180	Diğer muslukçu eşyası	49.346	67.128	88.273	1.639	2.244	1.951
'391740	Plastikten tüp, boru ve hortum bağlantı elemanları	14.224	21.996	28.035	1.146	1.855	1.694
'841370	Diğer santrifüjlü pompalar	17.117	28.320	25.730	78	79	139
'392113	Poliüretanlardan gözenekli levha, yaprak, pelikül, lamalar	23.060	26.393	23.703	299	409	344
'741110	Rafine edilmiş bakırdan ince ve kalın boru	15.260	20.424	20.346	155	1.327	1.352
'401693	Vulkanize kauçuktan conta, rondela ve diğer eşya	15.012	17.579	20.093	628	637	632
'903210	Termostatlar	10.933	11.614	12.448	32	67	64
'842121	Suyun filtre edilmesi/arıtılmasına mahsus cihazlar	8.706	15.874	11.694	113	427	122
'902620	Basınç ölçen/kontrol eden cihazlar	7.343	9.621	11.606	107	32	58
'730799	Demir/çelikten diğer boru bağlantı parçaları	4.422	6.836	10.528	117	157	158
'741220	Bakır alaşımlarından ince, kalın boru bağlantı parçaları (rakor, dirsek vb)	3.668	7.506	8.148	62	94	132
'841381	Diğer pompalar	2.862	3.321	7.839	21	45	101
'848120	Yağlı hidrolik/pnömatik transmisyon valfları	5.989	7.503	7.804	82	127	157
'391739	Diğer tüp, boru ve hortumlar-plastikten	6.247	8.323	7.623	532	589	494
'842129	Diğer sıvı filtre/arıtma cihazları	4.783	5.725	7.444	53	93	178
'902610	Sıvıların akışını ve seviyesini ölçen, kontrol eden aletler	4.870	6.655	6.556	36	30	50
'841990	Isı değişikliği yöntemi ile maddeleri işlemek için cihazların aksam-parçaları	7.381	8.514	5.980	28	14	51
'848140	Emniyet/bırakma valfları	3.799	5.141	5.835	104	116	126
'848130	Çek valflar (klapeler, subaplar)	2.453	3.438	5.025	166	169	186
'392111	Stiren polimerlerinden levha, yaprak, film, folye ve şerit (gözenekli)	3.378	4.252	4.298	99	547	217
'848110	Basınç düşürücü valflar	3.483	4.505	3.921	153	173	111

'391721	Tüpler, borular, hortumlar (sert) etilen polimerlerinden	3.367	4.514	3.813	23	657	151
'741210	Rafine edilmiş bakırdan ince ve kalın boru bağlantı parçaları (rakor, dirsek vb)	2.214	3.624	3.503	0	407	348
'902519	Termometre ve pirometreler (diğer hallerde)	3.238	3.028	3.461	16	56	69
'760820	Aluminyum alaşımlarından ince ve kalın borular	2.552	3.393	3.040	320	401	390
'841410	Vakum pompaları	2.010	2.667	2.772	35	24	47
'903220	Manostatlar (basınç kontrol cihazları)	2.217	2.865	2.633	43	40	23
'902690	Sıvı-gazların değişken özelliklerini ölçen alet parçaları	2.434	3.324	2.512	10	5	10
'400911	Boru/hortum; vulkanize kauçuktan; (takviyesiz/birleşmemiş) donanımsız	1.548	2.065	2.370	159	250	319
'760900	Aluminyum boru bağlantı parçaları	995	1.692	1.955	213	295	223
'830710	Demir/çelikten eğilip bükülebilen borular	892	1.997	1.908	238	609	442
'391731	Tüpler, borular, hortumlar (esnek) kırılma basıncı \geq 27,6 MPA	877	963	906	51	19	32
'741129	Diğer bakır alaşımlarından ince ve kalın borular	316	328	408	72	0	3
'902511	Termometre ve pirometreler (sıvılı olanlar)	496	293	300	11	3	3
'730650	Alaşımlı çelikten daire kesitli, dikişli tüp, borular	184	267	227	10	13	14

Kaynak: Trade Map

Sırbistan'ın tesisat sistem ve elemanları ithalatı ülke bazında incelendiği zaman en güçlü ithalat ortaklarının Fransa, İtalya, Almanya olduğu görülmektedir. 2019 yılında bu ülkeden yapılan ithalat tesisat sistem ve elemanları ithalatının %48,42'sini oluşturmaktadır. Fransa 2016 yılından bu yana Sırbistan'ın tesisat sistem ve elemanları ithalatındaki payını artırmaktadır. Türkiye Sırbistan'ın 2019 yılı tesisat sistem ve elemanları ithalatında %2,39'luk pay ile 11. sırada yer almaktadır.

Tablo 12- Sırbistan'ın Ülke Bazında Tesisat Sistem ve Elemanları İthalatı (Bin USD)

	Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019	2018-19 Değişim (%)	2019 Yüzelik Pay (%)
1	Fransa	17.941	16.694	21.053	59.872	77.804	29,95	17,51
2	İtalya	36.350	40.749	48.031	62.347	73.975	18,65	16,65
3	Almanya	39.828	39.979	46.772	66.452	63.331	-4,70	14,26
4	Çin	19.707	20.227	22.155	25.579	38.820	51,77	8,74
5	Çekya	3.276	3.793	4.391	9.470	25.619	170,53	5,77
6	Danimarka	12.851	17.278	16.934	21.693	16.811	-22,50	3,78
7	Yunanistan	7.082	7.804	10.359	14.605	13.739	-5,93	3,09
8	Macaristan	8.696	10.829	13.265	14.958	13.040	-12,82	2,94
9	Polonya	4.889	7.033	8.850	12.561	11.924	-5,07	2,68
10	ABD	7.975	6.481	6.006	8.641	10.732	24,20	2,42
11	Türkiye	4.794	6.446	7.003	12.292	10.635	-13,48	2,39
12	Slovenya	6.786	8.526	7.431	8.982	9.809	9,21	2,21
13	Avusturya	7.931	7.681	7.365	9.907	9.519	-3,92	2,14
14	İspanya	3.618	3.859	5.676	7.376	7.781	5,49	1,75
15	Romanya	5.381	6.031	7.254	7.898	6.518	-17,47	1,47
16	Hollanda	2.457	2.371	2.310	3.463	5.547	60,18	1,25
17	Slovakya	1.996	2.502	3.461	5.000	5.266	5,32	1,19
18	İngiltere	4.707	5.071	4.788	5.965	4.463	-25,18	1,00
19	Hırvatistan	3.002	3.232	2.512	4.185	4.053	-3,15	0,91
20	Belçika	3.155	1.574	2.108	4.437	3.476	-21,66	0,78
21	Bulgaristan	2.637	1.751	3.213	2.422	3.148	29,98	0,71
22	İsveç	2.512	2.352	2.650	3.082	3.092	0,32	0,70
23	İsviçre	2.428	2.279	2.214	2.839	3.004	5,81	0,68
24	Bosna Hersek	1.754	1.467	1.805	2.420	2.873	18,72	0,65
25	Rusya	1.566	1.194	1.952	1.972	2.689	36,36	0,61
26	Japonya	1.106	1.611	1.668	1.940	1.825	-5,93	0,41
27	Hindistan	488	770	1.125	1.509	1.683	11,53	0,38
28	Makedonya	702	969	1.539	1.982	1.478	-25,43	0,33
29	Tayvan	1.232	1.549	1.078	1.282	1.297	1,17	0,29
30	Meksika	485	374	552	745	1.229	64,97	0,28
31	Lüksemburg	238	281	694	865	1.140	31,79	0,26
32	Finlandiya	314	283	366	730	1.126	54,25	0,25
33	Güney Kore	554	583	625	2.055	919	-55,28	0,21

34	Portekiz	139	91	407	895	762	-14,86	0,17
35	Kanada	329	634	254	658	656	-0,30	0,15
36	İrlanda	142	382	373	338	522	54,44	0,12
37	Litvanya	124	159	377	521	517	-0,77	0,12
38	Tayland	344	507	565	916	492	-46,29	0,11
	Diğer Ülkeler	3.875	4.144	3.931	3.349	2.906	-13,23	0,65
	Toplam	223.431	239.592	273.144	396.232	444.237	12,12	100,00

Kaynak: Trade Map

3.5. SIRBİSTAN'IN HAVALANDIRMA SİSTEM VE ELEMANLARI İTHALATI

Sırbistan'ın havalandırma sistem ve elemanları ithalatı 2019 yılında 86,2 Milyon USD olarak gerçekleşmiştir. Sırbistan'ın havalandırma sistem ve elemanları ithalatı kapsamında 2019 yılında en çok ithal edilen ürün grubu 842139 GTİP Numaralı “Diğer motorlar için hava filtreleri” olmuştur. 2019 yılında bu ürün grubundan yapılan ithalatın sadece %1,79'u Türkiye'den yapılmıştır. Bu ürün grubunda 2019 yılında Litvanya bir atılım yaparak ürün grubunun pazar payında söz sahibi ülkeler arasında yerini almıştır.

Sırbistan'ın havalandırma sistem ve elemanları kapsamında Türkiye'nin payının en yüksek olduğu ürün grubu ise 841460 GTİP Numaralı “Aspiratörlü davlumbazlar; en büyük yatay kenarı <= 120 cm” dir. Bu ürün grubunda 2019 yılında %32,72'lik pay ile en fazla ithalat Türkiye'den yapılmış olup bu ürün grubu ithalatındaki en güçlü rakibimiz ise İtalya'dır.

Tablo 13- Sırbistan'ın Ürün Grubu Bazında Havalandırma Sistem ve Elemanları İthalatı (Bin USD)

6'lı GTİP	ÜRÜN GRUBU	Sırbistan'ın Dünya'dan İthalatı			Sırbistan'ın Türkiye'den İthalatı		
		2017	2018	2019	2017	2018	2019
'842139	Diğer motorlar için hava filtreleri	15.491	15.895	27.178	312	545	487
'841480	Diğer amaçlar için kullanılan komresör, vantilatör, aspiratör	15.566	20.984	17.497	297	431	866
'841459	Diğer vantilatörler-aspiratörler	12.547	13.134	14.295	127	389	401
'842199	Filtre, arıtma cihazlarının aksam, parçaları	6.355	8.233	10.562	69	217	186

'841583	Soğutma tertibatı bulunmayan diğer klima cihazları	4.655	6.483	6.516	6	18	106
'841460	Aspiratörlü davlumbazlar; en büyük yatay kenarı <= 120 cm.	3.205	4.088	3.059	748	897	1.001
'841582	Soğutma tertibatı bulunan diğer klima cihazları	3.425	4.519	2.967	2	5	24
'830710	Demir/çelikten eğilip bükülebilen borular	892	1.997	1.908	238	609	442
'841451	Vantilatörler-aspiratörler-güç=<125w, elektrik motorlu	1.035	1.367	1.276	26	25	54
'841581	Bir soğutucu ünite ve soğutma/ısıtma çevrimli klimalar	933	1.446	663	0	0	0
'830790	Diğer adi metallerden eğilip bükülebilen borular	343	257	351	140	125	170

Kaynak: Trade Map

Sırbistan'ın havalandırma sistem ve elemanları ithalatında en güçlü ortağı İtalya'dır ve 2019 yılında pazarın 5'te birine sahip olmuştur. Pazarda Litvanya'nın atağı da göz ardı edilmemelidir. 841460 ürün grubunda yaşanan artışın yanında tüm havalandırma sistem ve elemanları ithalatında gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Türkiye Sırbistan'ın 2019 havalandırma sistem ve elemanları ithalatında %4,33'lük pay ile 6.sırada yer almaktadır.

Tablo 14- Sırbistan'ın Ülke Bazında Havalandırma Sistem ve Elemanları İthalatı (Bin USD)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019	2018-19 Değişim (%)	2019 Yüzdeler Pay (%)
1 İtalya	11.205	11.250	12.665	15.624	17.481	11,89	20,26
2 Almanya	19.003	10.474	10.797	17.478	12.069	-30,95	13,99
3 Çin	74.426	6.956	5.461	6.168	10.306	67,09	11,95
4 Litvanya	6	6	26	20	4.674	23270,00	5,42
5 Belçika	2.895	2.786	2.992	4.918	3.737	-24,01	4,33
6 Türkiye	1.268	1.845	1.965	3.261	3.737	14,60	4,33
7 Avusturya	1.671	1.258	1.916	2.158	3.609	67,24	4,18
8 Polonya	1.534	3.433	2.993	3.530	3.464	-1,87	4,02
9 Slovenya	2.214	1.596	2.351	2.300	3.343	45,35	3,87
10 Macaristan	542	2.219	3.756	2.455	3.084	25,62	3,57
11 Çekya	810	865	980	1.240	2.091	68,63	2,42

12	Fransa	1.673	1.691	2.140	2.517	1.987	-21,06	2,30
13	İngiltere	1.616	1.364	1.495	2.771	1.965	-29,09	2,28
14	ABD	1.333	1.643	1.550	1.822	1.786	-1,98	2,07
15	İspanya	1.609	1.699	1.982	2.401	1.764	-26,53	2,04
16	Hollanda	925	1.074	1.323	982	1.605	63,44	1,86
17	Slovakya	969	1.432	1.319	1.423	1.371	-3,65	1,59
18	Hırvatistan	820	1.098	549	1.481	1.093	-26,20	1,27
19	İsveç	568	584	737	705	740	4,96	0,86
20	İsviçre	455	231	437	272	737	170,96	0,85
21	Tayland	64	2.517	1.477	702	678	-3,42	0,79
22	Güney Kore	341	289	437	439	462	5,24	0,54
23	Yunanistan	652	590	595	380	450	18,42	0,52
24	Hindistan	260	337	1.049	327	449	37,31	0,52
25	Romanya	298	279	365	304	448	47,37	0,52
26	Danimarka	116	567	625	303	426	40,59	0,49
27	Japonya	340	502	670	373	416	11,53	0,48
28	Bulgaristan	318	300	317	366	406	10,93	0,47
29	Rusya	170	100	82	168	268	59,52	0,31
30	Bosna Hersek	194	218	151	112	218	94,64	0,25
31	Tunus	59	83	122	186	201	8,06	0,23
32	Estonya	143	135	198	159	171	7,55	0,20
33	Tayvan	76	93	111	152	151	-0,66	0,18
34	Ukrayna	21	25	43	45	149	231,11	0,17
35	Meksika	131	123	117	159	147	-7,55	0,17
36	Kanada	123	76	157	256	104	-59,38	0,12
	Diğer Ülkeler	895	399	494	438	485	10,73	0,56
	Toplam	129.755	60.150	64.447	78.403	86.272	10,04	100,00

Kaynak: Trade Map

3.6. SIRBİSTAN'IN YALITIM MALZEMELERİ İTHALATI

Sırbistan'ın yalıtım malzemeleri ithalatı 2019 yılında bir önceki seneye göre %9,44'lük düşüşle 28,2 Milyon USD olarak gerçekleşmiştir. Sırbistan'ın yalıtım malzemeleri kapsamında en çok ithal ettiği ürün grubu 680610 GTİP Numaralı "Cüruf, kaya yünü vb. mineral yünler, karışımları (kütük, levha vb. halinde)" olmuştur. 2019 yılında bu ürün grubu ithalatı en çok Hırvatistan'dan yapılmış olup Türkiye'den bu ürün grubu ithalatının %7,90'ı yapılmıştır.

Sırbistan'ın yalıtım malzemeleri ithalatında Türkiye'nin yüzdelerik payının en yüksek olduğu ürün grubu 701939 GTİP Numaralı "Camdan örtüler, şilteler, panolar; dokunmamış mensucattan eşya" olmuştur. 2019 yılında bu ürün grubu ithalatının %11,34'ü Türkiye'den yapılmış olup bu ürün grubunun ithalatı en çok Çekya ve Slovenya'dan yapılmaktadır.

Tablo 15- Sırbistan'ın Ürün Grubu Bazında Yalıtım Malzemeleri İthalatı (Bin USD)

6'lı GTİP	ÜRÜN GRUBU	Sırbistan'ın Dünya'dan İthalatı			Sırbistan'ın Türkiye'den İthalatı		
		2017	2018	2019	2017	2018	2019
680610	Cüruf, kaya yünü vb. mineral yünler, karışımları (kütük, levha vb. halinde)	7.275	15.548	12.377	0	2.212	979
'701939	Camdan örtüler, şilteler, panolar; dokunmamış mensucattan eşya	6.199	7.375	6.520	804	691	740
'400811	Gözenekli kauçuktan; levha, tabaka ve şeritler	2.207	2.283	2.937	43	155	274
'680790	Asfalttan/benzeri maddeden eşya (diğer)	2.121	2.587	2.207	34	110	94
'701990	Diğer cam lifi, cam yününden mamuller	2.110	2.896	3.448	263	10	44
'400819	Gözenekli kauçuktan çubuk ve profiller	6.666	536	787	25	50	27

Kaynak: Trade Map

Sırbistan'ın yalıtım malzemeleri ithalatı ülke bazında incelendiğinde en fazla ithalat yapılan ülkenin yıllara göre değiştiği görülmektedir fakat bu alt ürün grubu kapsamında yapılan ithalat yakın coğrafyalardan gerçekleştirilmiştir. 2019 yılında en çok ithalat Hırvatistan'dan, 2018 yılında Rusya'dan 2016 ve 2017 yıllarında Yunanistan'dan gerçekleştirilmiştir. Türkiye, Sırbistan'ın 2019 yılı yalıtım malzemeleri ithalatında %7,63 pay ile 5. sırada yer almaktadır.

Tablo 16- Sırbistan'ın Ülke Bazında Yalıtım Malzemeleri İthalatı (Bin USD)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019	2018-19 Değişim (%)	2019 Yüzdelerik Pay (%)
1 Hırvatistan	2.116	2.919	2.537	3.596	5.328	48,16	18,84
2 Rusya	51	880	3.008	5.760	2.968	-48,47	10,50
3 Yunanistan	826	2.424	1.884	3.717	2.712	-27,04	9,59

4	Çekya	1.201	430	1.361	2.321	2.333	0,52	8,25
5	Türkiye	324	1.794	1.169	3.228	2.158	-33,15	7,63
6	Slovenya	1.919	3.085	1.840	2.440	2.012	-17,54	7,12
7	Yunanistan	1.362	6.065	7.523	1.389	2.007	44,49	7,10
8	İtalya	2.225	2.172	1.970	1.821	1.430	-21,47	5,06
9	Polonya	852	1.314	1.297	1.419	1.202	-15,29	4,25
10	Çin	1.189	776	1.131	1.196	875	-26,84	3,09
11	Slovakya	876	978	650	788	853	8,25	3,02
12	Romanya	1.143	190	185	218	677	210,55	2,39
13	İspanya	4	49	97	374	506	35,29	1,79
14	Hollanda	99	115	211	415	466	12,29	1,65
15	Avusturya	166	90	205	372	375	0,81	1,33
16	Meksika	179	89	199	446	328	-26,46	1,16
17	Fransa	148	329	198	206	313	51,94	1,11
18	İngiltere	45	53	43	77	253	228,57	0,89
19	Macaristan	149	264	237	309	231	-25,24	0,82
20	Belçika	139	26	136	32	228	612,50	0,81
21	Bulgaristan	325	522	339	427	225	-47,31	0,80
22	Tayland	70	128	47	81	195	140,74	0,69
23	ABD	27	37	110	149	103	-30,87	0,36
24	İsveç	29	51	60	58	97	67,24	0,34
25	Belarus	0	0	0	92	96	4,35	0,34
26	Danimarka	2	12	1	43	68	58,14	0,24
27	Hindistan	42	33	40	51	67	31,37	0,24
28	BAE	2	2	2	0	53	0,53	0,19
29	Tayvan	2	6	44	9	32	255,56	0,11
30	Kanada	1	2	11	36	31	-13,89	0,11
	Diğer Ülkeler	20	62	43	156	51	-67,31	0,18
	Toplam	15.535	24.897	26.578	31.225	28.276	-9,44	100

Kaynak: Trade Map

4. SIRBİSTAN'IN İKLİMLENDİRME SEKTÖRÜ İHRACATI

Sırbistan'ın 2019 yılında gerçekleştirdiği 823 Milyon USD değerindeki iklimlendirme sektörü ithalatına karşılık sektör ihracatı 836 Milyon USD olarak gerçekleşmiştir. Bu bağlamda, Sırbistan 2019 yılında iklimlendirme sektörü ticaretinde 13 Milyon USD fazla vermiştir. Sırbistan'ın bu sektörde verdiği dış ticaret fazlası da yıllardan beri süregelen bir durumdur. Sırbistan'ın iklimlendirme ihracatı değeri de yükselen ihracatı ile doğru orantılı olarak yükselmektedir. Sırbistan'ın iklimlendirme sektörü ihracatı 2019 yılında tüm ihracatının %4,27'dir.

Sırbistan'ın Türkiye'den iklimlendirme sektörü ithalatı 2019 yılında 35,2 Milyon USD olarak gerçekleşmiş karşılığında Sırbistan'ın 2019 yılında Türkiye'ye iklimlendirme sektörü ihracatı ise 24,6 Milyon USD olarak gerçekleşmiştir. Buna göre ülkemiz 2019 yılında iklimlendirme sektörü ticaretinde lehine 10,6 Milyon USD fazla vermiştir. Ülkemizin lehine verdiği bu ticaret fazlası 2016 yılından beri devam etmektedir.

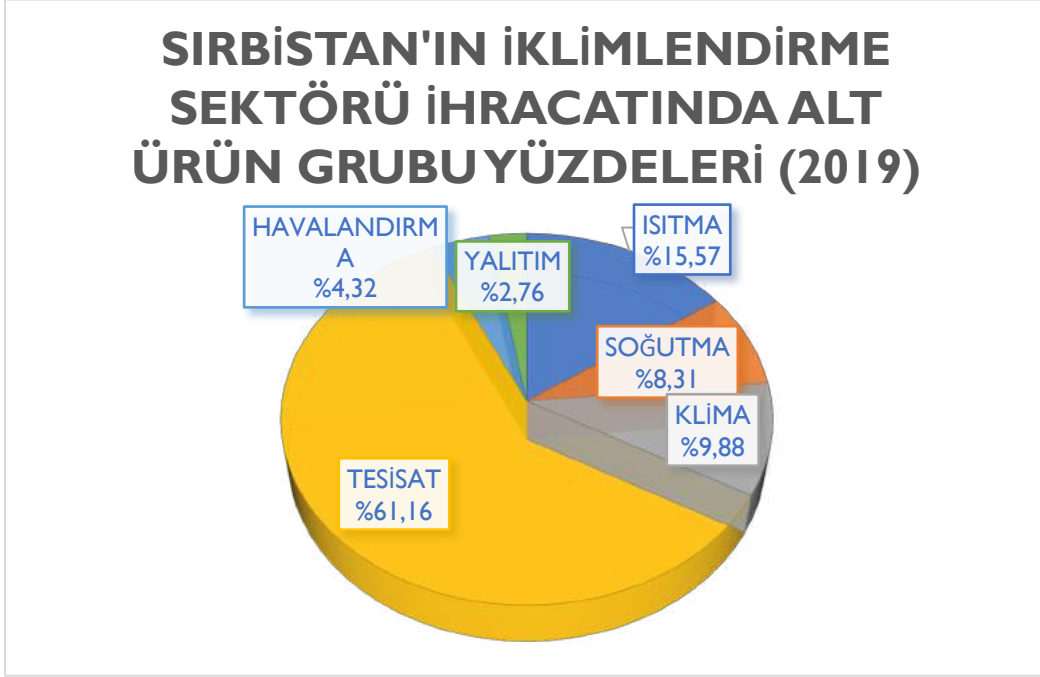
Sırbistan'ın iklimlendirme sektörü kapsamında en fazla ihracatını gerçekleştirdiği ürün grubu ise 841370 GTİP Numaralı "Diğer santrifüjli pompalar"dır. Bu ürün grubunda 2019 yılında yapılan ihracat tüm ihracat içinde %28,64 paya sahiptir. Sırbistan 2019 yılında ihracat sırasıyla Tesisat (%61,16), Isıtma (%15,57), Klima (%9,88), Soğutma (%8,31), Havalandırma (%4,32), Yalıtım (%2,76) alt ürün gruplarından gerçekleştirilmiştir.

Tablo 17- Sırbistan'ın Ürün Grubu Bazında İklimlendirme Sektörü İhracatı (Bin USD)

	2017	2018	2019	2018-19 Değişim (%)
Isıtma Sistem ve Elemanları	133.139	134.759	130.197	-3,39
Soğutma Sistem ve Elemanları	47.782	54.200	69.504	28,24
Klima Sistem ve Elemanları	68.701	86.402	82.622	-4,37
Tesisat Sistem ve Elemanları	416.572	514.197	511.301	-0,56
Havalandırma Sistem ve Elemanları	18.775	29.922	36.192	20,95
Yalıtım Malzemeleri	19.024	22.507	23.118	2,71
TOPLAM	699.780	831.537	836.000	0,54

Kaynak: Trade Map

Grafik 3- Sırbistan'ın İklimlendirme Sektörü İhracatında Alt Ürün Grubu Yüzdeleri (2019)

Sırbistan'ın iklimlendirme sektörü ihracatı ülkeler bazında incelendiğinde 2019 yılında en fazla ihracatın Hollanda'ya yapıldığı görülmektedir. Sırbistan'ın iklimlendirme sektöründe diğer önemli ülkeler ise Rusya ve Almanya olmuştur. 2019 yılında bu üç ülke Sırbistan'ın iklimlendirme sektörü ihraç pazarında %33,10 pay almıştır. Türkiye, Sırbistan'ın 2019 yılı iklimlendirme sektörü ihracatında %2,95 pay ile 13. sırada yer almaktadır.

Tablo 18- Sırbistan'ın Ülke Bazında İklimlendirme Sektörü İhracatı (Bin USD)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019	2018-19 Değişim (%)	2019 Yüzdeli k Pay (%)
1 Hollanda	8.005	6.728	25.044	124.219	132.639	6,78	15,87
2 Rusya	66.374	56.612	67.988	71.507	73.622	2,96	8,81
3 Almanya	53.037	65.075	82.396	65.696	70.382	7,13	8,42
4 Bosna Hersek	41.289	44.668	51.251	60.155	52.308	-13,04	6,26
5 Romanya	17.307	22.152	53.199	50.212	47.432	-5,54	5,67
6 İtalya	27.524	36.121	44.286	54.605	45.826	-16,08	5,48
7 Macaristan	13.332	20.068	23.179	43.835	39.775	-9,26	4,76
8 İngiltere	13.771	10.983	12.064	16.959	34.496	103,41	4,13
9 Karadağ	21.233	24.489	29.080	33.829	30.587	-9,58	3,66
10 Slovenya	12.161	12.419	15.545	29.147	29.057	-0,31	3,48
11 Hırvatistan	19.217	21.321	24.302	28.375	26.602	-6,25	3,18

12	Makedonya	20.846	22.702	25.838	24.360	25.178	3,36	3,01
13	Türkiye	19.119	18.216	27.605	22.792	24.632	8,07	2,95
14	ABD	8.044	11.008	15.276	16.617	20.773	25,01	2,48
15	Fransa	34.121	40.717	33.752	20.125	20.188	0,31	2,41
16	Slovakya	19.282	29.941	19.693	20.398	18.673	-8,46	2,23
17	İsveç	3.581	5.968	9.566	14.360	17.600	22,56	2,11
18	Bulgaristan	11.347	12.860	16.901	18.427	16.834	-8,64	2,01
19	Avusturya	9.752	9.893	12.868	11.230	11.821	5,26	1,41
20	Belçika	5.528	6.087	7.802	8.260	10.188	23,34	1,22
21	Ukrayna	5.011	5.920	10.155	9.169	9.527	3,90	1,14
22	Çekya	6.062	5.844	9.074	10.898	9.482	-12,99	1,13
23	Polonya	5.271	5.806	6.722	7.271	9.162	26,01	1,10
24	Çin	3.564	4.735	16.228	9.159	8.288	-9,51	0,99
25	Arnavutluk	4.677	4.640	4.931	5.662	5.631	-0,55	0,67
26	Yunanistan	3.209	3.160	4.904	5.061	5.125	1,26	0,61
27	Danimarka	9.653	11.928	16.403	10.835	4.857	-55,17	0,58
28	İspanya	2.577	2.681	2.426	2.737	3.374	23,27	0,40
29	Singapur	185	6	202	2.176	3.120	43,38	0,37
30	Hindistan	487	575	1.471	2.781	2.501	-10,07	0,30
31	Meksika	213	246	327	511	2.487	386,69	0,30
32	İran	327	101	447	787	2.449	211,18	0,29
33	BAE	753	3.007	4.227	6.519	2.415	-62,95	0,29
34	Belarus	715	939	666	1.320	1.788	35,45	0,21
35	Kanada	7.358	6.143	9.456	5.459	1.695	-68,95	0,20
36	Kazakistan	1.377	426	976	117	1.582	1252,14	0,19
37	Portekiz	621	934	996	1.405	1.554	10,60	0,19
38	İsviçre	1.043	1.938	1.359	1.478	1.370	-7,31	0,16
39	Norveç	169	177	601	914	1.110	21,44	0,13
	Diğer Ülkeler	12.601	12.711	10.534	12.135	9.834	-18,96	1,18
	Toplam	490.786	549.992	699.780	831.537	836.000	0,54	100

Kaynak: Trade Map

5. VERGİ ORANLARI VE İTHALAT UYGULAMALARI

Sırbistan, 2007 yılında Merkezi Avrupa Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması-CEFTA'ı onaylamıştır. Ayrıca, Türkiye, Rusya Federasyonu ve Beyaz Rusya ile Serbest Ticaret Anlaşmaları bulunmaktadır. Katılım müzakerelerinin yürütüldüğü AB, Sırbistan menşeli ürünlere gümrük vergisi uygulamamaktadır. 1 Ocak 2004'ten beri yürürlükte olan Gümrük Yasası ise Avrupa Birliği standartlarına göre ve AB'nin gümrük yasaları esas alınarak hazırlanmıştır. Sırbistan dış ticaret ile ilgili yasalarını düzenlerken Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Gümrük Örgütü'nün tavsiyelerini dikkate almakta ve GATT tarafından belirlenen düzenlemelere ve AB'nin düzenlemelerine uyum sağlamayı hedeflemektedir.

Sırbistan'daki gümrük vergileri genelde %0 ile %30 arasında değişmektedir. Sigara ve GTİP 24022090 altında yer alan ürünlerde gümrük vergisi ise %57,6'dır. Ülkede petrol türevleri, tütün mamulleri, alkollü içecekler ve kahve vb. ürünlerde %33 oranında özel tüketim vergisi bulunmaktadır. KDV oranı %20'dir. İlaç, temel gıda ürünleri, gazete, otel hizmetleri gibi bazı ürünlerde KDV %8 oranında uygulanmaktadır.

Türkiye ile Sırbistan arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması, 1 Haziran 2009 tarihinde İstanbul'da imzalanmıştır. Anlaşmanın Onaylandığına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı 3 Temmuz 2010 tarih ve 27630 (Mükerrer) sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanmıştır. Anılan Anlaşma 1 Eylül 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye-Sırbistan STA'sının kapsamına hizmet ticaretinin dâhil edilmesi ve tarım tavizlerinin geliştirilmesine yönelik olarak 19 Ekim 2016 tarihinde başlatılan müzakereler 3-6 Ekim 2017 tarihlerinde Belgrad'da gerçekleştirilen nihai toplantıda tamamlanmıştır. Anlaşmanın kapsamını genişleten Protokoller 30 Ocak 2018 tarihinde Ankara'da imzalanmış olup, 1 Haziran 2019 itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Anlaşma kapsamında Sırbistan menşeli sanayi mallarının Türkiye'ye ithalatında uygulanan gümrük vergileri Anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte, Türkiye menşeli sanayi ürünlerinin gümrük vergileri ise takvim dâhilinde tedricen 1 Ocak 2015 tarihi itibarıyla sıfırlanmıştır.

Sırbistan'ın iklimlendirme sektörü ürünlerine (6'lı GTİP bazında) uyguladığı ortalama vergi oranı %5,1'dir.

Standardizasyon: Sırbistan Standardizasyon Enstitüsü (SSE), ülkedeki tek ulusal standart kurumudur ve Standardizasyon Yasası ile kurulmuştur. Enstitü, standartların geliştirilmesinden sorumludur. Standartlar yasada gönüllülük esasına dayanmakla birlikte zorunlu olan standartlar da mevcuttur. Zorunlu standartların teknik düzenlemeler olarak düzenlenip düzenlenmemesi veya ortadan kaldırılması konusundaki çalışmalar devam etmektedir. Sırbistan'da mevcut standartlar Dünya Ticaret Örgütü ölçütlerine göre revize edilmektedir. Bu nedenle ticarete teknik açıdan engel olunması durumu da ortadan kalkmaktadır.

1 Ocak 2006 tarihinde yürürlüğe giren Standartlar Yasasına göre, standartlar ISO, IEC, CEN, CENELEC tarafından kullanılan resmi dillerden birinde de yayınlanmak durumundadır. SSE yayım dili olarak İngilizceyi seçmiştir.

Ekonomik ve Bölgesel Kalkınma Bakanlığı standartlardan, teknik düzenlemelerden ve akreditasyondan sorumludur. Bu alandaki yasal düzenlemeler söz konusu Bakanlık tarafından gerçekleştirilmektedir. Ayrıca her Bakanlık kendi faaliyet alanına giren konularda teknik düzenlemelerin yapılmasından sorumludur.

Teknik Düzenlemeler, Uygunluk Değerlendirme Prosedürü Yasasına göre teknik düzenlemeye tabi bulunan bir ürün gerekli sertifikalara sahip olmadığı ve uygunluk değerlendirmesinden geçmediği sürece satılamaz ve kullanılamaz. Teknik düzenlemeler mevcut bulunan herhangi bir standarda atıfta bulunabilir veya o standardı içerebilir. Ekonomik ve Bölgesel Kalkınma Bakanlığı teknik düzenlemeler ile ilgili kayıtları tutmakla yükümlüdür. Uygunluk değerlendirmesi ile ilgili süreç doğrudan teknik düzenlemenin içinde veya atıfta bulunulan standartta yer alabilir. Uygunluk sertifikası Bakanlık tarafından yetkilendirilen kuruluşlar tarafından verilebilmektedir.

Uygunluk işareti olarak Sırbistan'ın kullandığı yerel işaret veya CE işareti kullanılabilir. Sırbistan'ın yerel işareti, ürünün teknik gerekleri karşıladığını ve gerekli uygunluk surecinden geçtiğini belirtmektedir. İşaret büyük `A` harfinin eşkenar üçgenin üç köşesinde yer almasından oluşmaktadır. İşaretin ürüne görünebilir şekilde konması gerekmektedir, eğer ürüne iliştilmesi mümkün değilse paketine eklenmeli ve urunun yanında verilen dokümanlarda da belirtilmelidir.

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı Belgrad Ticaret Müşavirliği Web Sayfası

6. SIRBİSTAN MÜTEAHHİTLİK VE TEKNİK MÜŞAVİRLİK SEKTÖRÜ

Türkiye ile Sırbistan arasındaki ekonomik ilişkiler her iki tarafta var olan önyargılar nedeniyle önceleri çok fazla gelişme gösterememiş, özellikle yatırımlar konusunda karşılıklı çekinceler oluşmuştur. Ancak son yıllarda Türk iş adamları Sırbistan pazarına girme konusunda daha istekli olmaya başlamışlardır. Sırbistan ile ekonomik ilişkilerimizin geliştirilmesinde; müteahhitlik hizmetleri de önemli bir iş birliği alanı olmasına bağlı olarak Sırbistan'ın yeniden yapılanma sürecinde, enerji, karayolları ve demiryolları gibi projelerde Türk müteahhitlik firmalarının yer alabilecekleri düşünülmektedir.

Her iki ülke arasında doğrudan iş birliği projeleri altyapı yatırımları konusunda; Altyapı yatırımına ilişkin olarak, Türk inşaat şirketleri ve finansal kurumların oluşturduğu bir konsorsiyum şeklinde olması gündeme gelmiş olup, diğer bir altyapı yatırımı ise Eximbank tarafından sağlanacak kredi çerçevesinde yapılacaktır. Buna bağlı olarak, ulaştırma altyapı anlaşması çerçevesinde; 30 milyon dolar kredi ile Türk Eximbank tarafından finanse edilerek Sancak Bölgesinde; Novi Pazar- Sjenica / Aljinovici ve Novi Pazar-Tutin bölgesel yollarının onarım yapılması hususunda anlaşma imzalanmıştır. Ana yüklenici Türk şirketi Yüksel İnşaat ile Sırp firmalarının katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı Belgrad Ticaret Müşavirliği Müteahhitlik Raporu

7. PRATİK BİLGİLER

SEKTÖREL DERNEKLER

KGH- Serbian Society of HVAC&R

1970 yılında kurulmuştur. REHVA üyesidir.

Web: www.kgh-kongres.org

SMEITS (Sırbistan Mekanik ve Elektrik Mühendisleri Birliği)

Sırbistan'ın makine ve elektrik mühendislerini bir araya getiren aktif bir kurumdur.

Web: <https://www.smeits.rs/>

Serbian Chamber of Engineers

Mühendislik alanlarında profesyonelliğin artırılmasını hedefleyen bir kurumdur.

Web: <http://www.ingkomora.org.rs/eng/#1>

Ashrae Danube Chapter

2005 yılında kurulmuş olup Bulgaristan, Hırvatistan, Makedonya, Macaristan, Romanya, Sırbistan, Karadağ, Slovenya'yı kapsamaktadır.

Web: <http://danubeashraechapter.org/>

The Union of Engineers and Technicians of Serbia

32 Avrupa Yüksek Öğrenim Alanı (EHEA) ülkesinden ulusal mühendislik derneklerini birleştiren profesyonel bir mühendisler federasyonudur.

Web: <https://www.feani.org/>

SEKTÖREL FUARLAR

SEEBBE

Uluslararası Yapı ve Malzemeleri Fuarı

Yer: Belgrad- Sırbistan

Tarih: 21-24 Nisan 2021

Web: <http://sajamgradjevine.rs/en/home/>

SAJAM TEHNIKE- TECHNICAL FAIR

Uluslararası Teknik ve Teknik Uygulama Fuarı

Yer: Belgrad- Sırbistan

Tarih: Mayıs 2021

ECOFAIR

Uluslararası Doğal Kaynaklar ve Çevre Koruma Fuarı

Yer: Belgrad- Sırbistan

Tarih: 6-8 Ekim 2020

KGH- International HVAC&R Congress and Exhibition

Uluslararası HVAC&R Fuar ve Sergisi

Yer: Belgrad- Sırbistan

Tarih: 2-4 Aralık 2020

PASAPORT VE VİZE İŞLEMLERİ

Umuma Mahsus Pasaport hamilleri vizeye tabidir. Diplomatik, Hizmet ve Hususi Pasaport hamilleri ise 180 gün içinde 90 günü aşmamak kaydıyla, anılan ülkeye yapacakları seyahatlerinde vizeden muaftır.

TİCARETTE SATIŞ TEKNİKLERİ VE FAYDALI BİLGİLER

Bankalar tarafından uygulanan ve yaşanan küresel krizle daha da sıkı hale gelen kredi koşulları nedeniyle hem sanayi ürünlerinin hem de yüksek değere sahip tüketim ürünlerinin satışında finansal açıdan sıkıntı yaşanmaktadır. Bir çok Sırp tüketici düşük fiyatlı mallar da dahil olmak üzere aylık taksitli düzende satın almak istemektedir.

Satış teknikleri açısından önemli olan konular; alıcı ile yakın ve sık ilişkinin kurulması, motive ve eğitilmiş araçlara sahip olunması, saldırgan bir pazarlama yapılması olarak belirtilmektedir. Birçok büyük ithalatçı avans ödeme yapmasının zorunlu olduğu durumlarda küçük firmalara nazaran krediye daha rahat ulaşabilmektedir.

Kamu kurumlarına satış yapılabilmesi ise firmanızın kurulumuna veya ürününüzün sahip olduğunuz kredibiliteye bağlıdır. Uluslararası finansmana sahip projeler için gerçekleştirilen ihaleler karar verme süreci açısından daha şeffaf şekilde gerçekleştirilmektedir.

Sırbistan'ın özel sektörü, ürün kalitesi ve hizmet kabiliyeti fiyatlandırmaya dayalı satışa alışkın olan firmalar tarafından hedeflenebilir. GSYİH'nin % 50'sinden fazlası özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir.

Gıda dışı ürünlerde daha önce mevcut bulunan devlet yardımları ve fiyat destekleri kaldırılmış, ürün fiyatları pazar esaslarına göre oluşturulmuştur. Fiyat liberalizasyonu sağlanmış olmakla birlikte pazarda fiyatları etkileyen ciddi, rekabet dışı güçler bulunmaktadır. Pazarda yabancı firmaların sayısının artması ile rekabetin daha serbest hale gelmesi ve ülkenin ekonomik koşullarının gerektirdiği fiyatların pazarda oluşması beklenebilir.

Sırp tüketiciler fiyata duyarlıdır. Süt, ekmek, un ve yağ gibi temel ürünlerin fiyatlarında gerçekleştirilecek olan değişikliklerin en az 15 gün önceden Ticaret Bakanlığına bildirilmesi gerekmektedir.

Devlet ulaşım, telekom, altyapı hizmetleri ve benzin fiyatlarını kontrol etmektedir.

Birçok üründe özellikle tüketici ürünlerinde karaborsa bulunmaktadır. Karaborsadaki ürünler satıcıların gümrük veya vergisi ödememesi nedeniyle yasal yollarla ülkeye gelen ürünlere nazaran daha ucuz bir fiyata satılmaktadır. Ülkede bu tip satışların azaltılması yönünde düzenlemeler yapılmaktadır.

Elektronik bankacılık hizmetleri bankalar tarafından kullanılmakla birlikte elektronik ticaret ülkede yaygın değildir. Ülkede kredi kartı kullanımı ve internete ulaşım oranı da büyük şehirler dışında düşük kalmaktadır.

PARA KULLANIMI

Sırbistan'ın resmi para birimi Dinar'dır. 1 Sırbistan Dinarı 100 Para'ya eşittir. Kağıt banknotlar 10, 20, 50, 100, 200, 500, 1000, 2000 ve 5000 Dinar'dan oluşur. Tedavülde olan madeni paralar ise 1, 2, 5, 10 ve 20 Dinar'dır. Kredi kartı yaygın olarak kullanılmakta olup Visa, Visa Electron, Master ve Maestro daha yaygındır. Diners ve American Express çok kullanılmamaktadır. Belgrad ve Sırbistan'ın genelinde resmi para birimi olan Dinar dışında ödeme yapılmamaktadır.

YEREL SAAT

Yerel saat Türkiye saatine göre 1 saat daha geridir.